

<https://doi.org/10.31891/2415-7929-2026-36-7>

УДК [811.161.2'373.6+811.161.2'37]:821.161.2-31.09

ЖВАВА Ольга

Хмельницький національний університет
<https://orcid.org/0000-0003-1046-8849>

ЗИНЯКОВА Анжеліка

Чорноморський національний університет імені Петра Могили
<https://orcid.org/0000-00002-6895-3348>

ФІТОНІМІЧНИЙ ПРОСТІР ПОВІСТІ «У НЕДІЛЮ РАНО ЗІЛЛЯ КОПАЛА»: ЕТИМОЛОГІЯ ТА СЕМАНТИЧНИЙ РОЗВИТОК

У статті досліджено шляхи формування, історичну динаміку та специфіку функціонування фітонімічної лексики в українській мові. На основі глибокого аналізу історико-лексикологічних джерел, писемних пам'яток та лексикографічних праць простежено еволюцію назв рослинного світу від давньоруського та староукраїнського періодів (XIV–XVIII ст.) до формування сучасної української літературної мови (XIX–XX ст.). Особливу увагу приділено методологічним підходам до дослідження східнослов'янського словникового складу, специфіці фіксації номенів рослин у пам'ятках ділового письменства, а також висвітленню фітонімів як ідіоетнічних маркерів української мовної картини світу через їхній багатий семантико-символічний потенціал у фольклорному та художньому дискурсах. Досліджено структуру, етимологічні витoki та контекстуально-семантичну трансформацію фітонімічної лексики в повісті Ольги Кобилянської «У неділю рано зілля копала...». Проаналізовано значення рослинних номенів у міфопоетичному та художньо-символічному аспекті.

Ключові слова: фітонім, флоролексема, ботанічна номенклатура, історична лексикологія, староукраїнська мова, пам'ятки письменства, семантична еволюція, культурний концепт, народна символіка, Ольга Кобилянська, етимологія, семантичний розвиток, міфопоетика, концепт, контекстуальне значення.

ZHVAVA Olha

Khmelnitskyi national university
ZYNIAKOVA Anzhelika
Petro Mohyla Black Sea National University

THE PHYTONYMIC SPACE OF THE SHORT STORY 'EARLY ON SUNDAY MORNING SHE WAS DIGGING UP HERBS': ETYMOLOGY AND SEMANTIC DEVELOPMENT

This article examines the processes of formation, historical dynamics and specific features of the functioning of phytonymic vocabulary in the Ukrainian language. Based on an in-depth analysis of historical and lexicological sources, written monuments and lexicographical works, the evolution of plant names is traced from the Old Russian and Old Ukrainian periods (14th–18th centuries) to the formation of the modern Ukrainian literary language (19th–20th centuries). Particular attention is paid to methodological approaches to the study of East Slavic vocabulary, the specific nature of the recording of plant names in official documents, as well as the presentation of phytonyms as idio-ethnic markers of the Ukrainian linguistic worldview through their rich semantic and symbolic potential in folkloric and literary discourses. The study examines the structure, etymological origins and contextual-semantic transformation of phytonymic vocabulary in Olga Kobylianska's novella 'Early on Sunday Morning She Dug Up Her Herbs...'. The meanings of plant names have been analysed from a mythopoetic and artistic-symbolic perspective.

Keywords: phytonym, floralexeme, botanical nomenclature, historical lexicology, Old Ukrainian language, literary monuments literary works, semantic evolution, cultural concept, folk symbolism, Olga Kobylianska, etymology, semantic development, mythopoetics, concept, contextual meaning.

Стаття надійшла до редакції / Received 11.01.2026

Прийнята до друку / Accepted 17.03.2026

Опубліковано / Published 31.03.2026

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

© ЖВАВА Ольга, ЗИНЯКОВА Анжеліка

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Історія словникового складу української мови належить до фундаментальних і водночас найбільш динамічних проблем сучасного мовознавства. Особливе місце в системі лексикону посідає **фітонімічна лексика** (ботанізми, флоролексеми, флороніми) – сукупність назв дерев, кущів, трав'янистих рослин, культурних злаків, городніх і технічних культур, а також їхніх частин та плодів.

Термін *фітонім* походить від грецьких слів *phyton* («рослина») та *о́ну́та* («ім'я, назва»). У лінгвістиці цим поняттям позначають назви будь-яких рослинних об'єктів. Залежно від вужчої семантичної спрямованості науковці також виокремлюють *дендроніми* (назви дерев та кущів) і *флороніми* (назви квіткових рослин). На відміну від багатьох інших лексичних шарів, фітоніми характеризуються стійким кількісним складом, безпосередньо відображають життєвий та практичний досвід народу, його спостережливості щодо навколишнього середовища, а також мають чітку совіднесеність між народними найменуваннями та науковою латинською номенклатурою.

Вивчення фітонімікону в діяхронічному та синхронічному аспектах дозволяє не лише з'ясувати закономірності внутрішньоструктурного розвитку мови (словотвору, семантичних деривацій, запозичень), але й розкрити специфіку матеріальної та духовної культури українського етносу.

Фітонімічний код є вагомим текстотворчим складником художнього дискурсу Ольги Кобилянської. У повісті «У неділю рано зілля копала...», в основу якої покладено фольклорний сюжет відомої народної балади про Гриця, рослинні номени виконують не лише номінативно-декоративну функцію, а й виступають наскрізними символами, що організовують сюжетно-композиційну та концептуальну структуру твору. Аналіз етимології та семантичної динаміки фітонімів дає змогу розкрити глибинні міфопоетичні смисли, закладені автором.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідження в галузі східнослов'янської та української історичної лексикології протягом останніх десятиліть здійснювалися в кількох основних напрямках, що створили надійне теоретичне підґрунтя для вивчення окремих тематичних груп:

- вивчення історії окремих слів і тематичних груп лексики: праці А. А. Бурячка (назви спорідненості) [4], Е. І. Каменцевої, Н. М. Устюгова та В. О. Винника (метрологічна лексика) [5], М. Я. Бріцина (юридична термінологія) [2], Л. М. Полюги (абстрактна лексика) [1] дозволили простежити долю окремих шарів лексики, встановити характер системних зв'язків усередині тематичних груп та з'ясувати джерела їхнього поповнення;
- аналіз наслідків мовних контактів та запозичень: дослідження Г. П. Іжакевича, О. М. Булико, Е. О. Біржакової, Й. О. Дзедзелівського, О. Горбача, С. Семчинського та Д. Шелудька розкривають механізми засвоєння іншомовних лексем на різних синхронних зрізах [1];
- опис лексики окремих пам'яток та їхніх груп: монографічні описи «Слова о полку Ігоревім» (В. Л. Виноградова), «Повісті временних літ» (А. С. Львов), Галицько-Волинського літопису (А. І. Генсьорський), літописів Самовидця і Грабянки (Л. І. Батюк), актів села Одрехови (І. М. Керницький), документів Б. Хмельницького (Ф. Є. Ткач) та Львівського Ставропігійського братства (М. Л. Худаш) забезпечили потужну базу фактичного матеріалу;
- фронтальний опис лексики хронологічних періодів: праці Ф. П. Філіна, П. Я. Черних, Л. А. Булаховського, Ю. С. Сорокіна, а також колективні монографії «Питання історії української мови» (1970) та «З історії української лексикології» (1980) висвітлюють лексичну систему мови на конкретних синхронних зрізах;
- розвиток історичної лексикографії: створення «Матеріалів для словника давньоруської мови» І. І. Срезневського, «Історичного словника українського язика» під ред. Є. К. Тимченка, «Словника староукраїнської мови XIV–XV ст.» (ред. Д. Г. Гринчишин, Л. Л. Гумецька, І. М. Керницький) та Словника української мови XVI – першої половини XVII ст. забезпечило документовану джерельну базу для систематичних узагальнень;
- порівняльно-історичний аналіз: загальні описи в працях А. А. Москаленка, О. С. Мельничука («Вступ до порівняльно-історичного вивчення слов'янських мов»), курсі «Сучасна українська літературна мова» за ред. І. К. Білодіда та працях з етнімії (О. Стрижак) розкривають давні праслов'янські та давньоруські витоки української лексики.

Досвід попередніх досліджень переконує, що найбільш ефективним для вивчення діяхронічної динаміки словникового складу є поєднання методу **синхронних зрізів** із детальним аналізом великих тематичних груп лексики.

Лексичний склад української мови на позначення рослинного світу почав формуватися ще в індоєвропейську та праслов'янську епохи, зазнав розвитку в давньоруський період, а починаючи з XIV століття виявляє власне українські структурно-семантичні особливості.

Лексика староукраїнського періоду (XIV–XV ст.) найповніше репрезентована в пам'ятках ділового письменства (офіційних юридичних документах: купчих, розмежувальних, вкладних грамотах, боргових зобов'язаннях). Для цього дискурсу властиве використання слів у прямому, нейтральному значенні.

У грамотах XIV–XV ст. зафіксовано різноманітні номени, пов'язані з обробітком землі (відповідно й фітоніми):

- **злакові та городні культури:** загальною назвою зернових продовжувало виступати спільнослов'янське полісемантичне слово *жито*, яке згодом спеціалізувалося на позначенні конкретного злаку. Також фіксується лексема *насіння*, видові назви *горох*, *капуста*, а у функції особових назв – *ріпа*, *цибуля*, *гірчиця*.
- **плодові та садові культури:** засвідчені видові назви дерев *груша*, *яблуна*, плоду *яблуко*, а також лексика виноградарства – *виноград*, *лоза*.
- **дикорослі дерева, кущі та трави:** у ділових актах широко вживаються лексеми *береза*, *бук*, *верба*, *дуб*, *тополя*, загальні назви *трава* і *сіно*, а також частини рослин (*вітка*, *пень*) і лісові плоди (*жолудь*, *горіх*).
- **запозичені фітоніми:** з огляду на торгівлю з південними та східними країнами фіксуються назви рослин жаркого клімату – *імбир*, *перець*, *ладан*.

Узагальненої абстрактної назви на позначення поняття «рослина» пам'ятки XIV–XV ст. ще не фіксують.

У період староукраїнської писемності (XVI–XVIII ст.) зафіксовано орієнтацію на давньоруську та церковнослов'янську мовні традиції, що поєднується з активним залученням народнорозмовних елементів та збагаченням власного словотворчого потенціалу (суфіксація, префіксація, основоскладання, субстантивація).

Фітонімікон XVI–XVIII ст. суттєво розширюється:

- **злаки та технічні культури:** окрім успадкованих назв (*жито, пшениця, овес, ячмінь*), у пам'ятках масово фіксуються *просо, гречка, пшоно, кукурудза*, а з технічних культур – *льон і конопля*;
- **городні та садові рослини:** реєстр збагачують лексеми *морква, огірок, біб, мак, гарбуз*, а з фруктових дерев і кущів – *вишня, слива*;
- **дикорослі дерева, кущі та трави:** засвідчуються номени *осика, клен, ялина, смерека, бучина (бузина), глід, ліщина, шипшина*, а серед трав – *папороть, лобода, чебрець, кропива, щавель, м'ята, ромашка*;
- **анатомія рослин:** поповнюється група назв частин рослин: *кора, корінь, колос, паросток, ягода*.

З кінця XVIII ст., у зв'язку з формуванням української нації та утвердженням нової літературної мови на народній основі (насамперед у художньому стилі), відбувся процес відбору та стилістичної переорієнтації лексики. Значна частина старокнижних латинських та німецьких запозичень тимчасово випала з писемного вжитку, а згодом відбулося їхнє вторинне засвоєння.

Протягом XIX – початку XX ст. активне формування наукової, науково-технічної та навчальної термінології зумовило остаточне кодифікування ботанічних номенів. У радянський період та на сучасному етапі розвиток фітонімічної лексики характеризується балансом між науковою уніфікацією номенклатури та збереженням багатого діалектного й фольклорно-поетичного фонду.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Мета дослідження – з'ясувати етимологічні, семантичні та міфопоетичні особливості функціонування фітонімічної лексики в повісті Ольги Кобилянської «У неділю рано зілля копала...».

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Фітонімікон повісті О. Кобилянської репрезентований як загальними родовими назвами (*зілля, трава, квіти*), так і конкретними видовими номенами (*чемериця, любисток, м'ята, рута, шавлія, нечуйвітер* тощо).

У сучасній українській мові фітоніми функціонують у двох основних комунікативних сферах – **науково-ботанічній** (де головною є функція повідомлення, точної номінації та відсутності двозначності) та **фольклорно-художній** (де превалює естетична та емоційно-виражальна функції).

Називаючи елементи рослинного світу, фітоніми у фольклорі та художній літературі стають носіями глибокого символічного змісту. Вони виступають як **ключові концепти української культури**, у яких закарбовано ментальність, народні вірування, обряди та міфологічний світогляд етносу. Переважну частину основного лексичного фонду української літературної мови становлять слова, що з'явилися у ній давно, пережили довгі віки і продовжують жити і тепер. За походженням це слова спільнослов'янські, спільнослов'янські, або давньоруські, а також власне українські. У сучасній українській літературній мові широко використовуються назви рослинного світу, зокрема номени дерев, кущів, рослин, хлібних злаків: *береза, берест, бузина, бук, верба, вишня, вільха, в'яз, горіх, граб, груша, дерево, дуб, калина, клен, липа, ліщина, осика, слива, сосна, терен, черешня, яблуня, явір, ялина, ясен; билина, біб, горох, зілля, льон, коноплі, мак, малина, ожина, ріпа, хміль; жито, овес, просо, пшениця, ячмінь*.

Лексеми на позначення назв рослинного світу несуть у собі певне символічне значення. У літературі, легендах, традиціях використовуються рослинні символи, в яких люди уособлюють певні образи. Вони є унікальними і навіть глибоко філософськими, адже в кожному рослинному символі відображається історія нашого народу, його ментальність і традиції. Кожна нація, кожен народ, навіть кожна соціальна група має свої звичаї, що сформувались протягом багатьох століть і освячені віками. Функціонування фітонімів є специфічним у різностильових текстах, зокрема науково-ботанічному та фольклорному (художньому), що насамперед, детерміновано лінгвістичним статусом самих стилів, що найкраще відповідають меті комунікації.

Фітоніми, які функціонують у сучасному фольклорному(художньому) стилі, також набувають специфічних ознак, оскільки він обслуговує духовно-естетичну сферу життя народу і його найважливішою функцією є естетична(на відміну від призначення наукового стилю – повідомлення, виклад наукової інформації). Фольклорний (художній) стиль образно відтворює дійсність, впливає на емоції читача, йому властиві глибока виразність, емоційність. Фітоніми в фольклорному світі віють на серце кожного чаром рідної стихії і є для душі живущим бальзамом, який сповнює її могутньою силою.

Назви рослин сучасної української мови є носіями символічного змісту завдяки таким їх семантичним ознакам, як багатозначність, образність (переносність) та згорнутість (імпліцитність) змісту, універсальність в окремій мові та символічна близькість зі словами інших мов, семантична багатоваріантність за рахунок індивідуальних особливостей носіїв мови та дуалізм символічного значення. Індивідуальні знання символіки фітонімів формуються переважно на підсвідомому рівні під впливом міфів, легенд, пісень, фразеологізмів,

літературних творів, звичаїв, обрядів, ритуалів тощо. У культурі кожного народу існують фітоніми, що можуть дати уявлення про всю культуру, представити найосновніші особливості етносу, їх називають ключовими концептами культури. Деякі фітоніми здатні розповісти про Україну та її народ.

Наприклад, український фітонім *барвінок* асоціюється за такими ознаками, як *вічна пам'ять, любов до батьківщини, весілля, дівочість, чоловіча краса*. Фітонім *вишня*, який розвиває у своїй структурі семантичний компонент «материнство», є також символом взаємної любові, весни, краси, мужності, рідної землі, України. Усі символічні значення фітоніма *верба* є позитивними (*Батьківщина, молода дівчина, мати, пам'ять, весняне пробудження природи, сум*) і характеризують ментальні особливості українського народу. Велике значення для українського народу має фітонім *дуб*. Фізичні властивості дуба, що виділяють його серед інших дерев, обумовлюють його символічне значення і в українській мові, де дуб також виступає символом сили, витривалості. У слов'янській міфології переважно з ним пов'язані перекази про світові дерева, воно вважалося священним і асоціювалося з ім'ям Перуна, який добував з нього вогонь (саме слово «дуб» спочатку містило в собі загальне поняття дерева). У давнину слов'ян було поширене вірування, що у дубах мешкають душі померлих предків. У легендах і казках давніх слов'ян дуб найчастіше є сакральним місцем, із яким пов'язана доля людини і біля якого здійснюються вирішальні для героїв події. Дуб шанували як дерево родючості (звичай садити дубок при народженні дитини). У фольклорі образ дуба персоніфікує міцного, дужого, красивого парубка-козака.

Фітонім *терен* асоціюється носіями української мови за символічною ознакою *страждань та мучеництва*, яка має релігійне походження. Національно-специфічний характер українського фітоніма «терен» має символічне значення нещасливого кохання та жіночої самотності.

Дуже давнім для українського народу є символ магічного *маку* в усній народній творчості мак ще й символ красивої дівчини. Водночас мак пов'язується із хтонічними істотами, смертю. Окрім того, мак є надійним оберегом від лиходійства нечистої сили. Мак також символізує *навколишній світ, оселю; світанкову зорю; швидкоплинність людського життя; козака, що героїчно загинув, захищаючи Україну*.

Тому можна сказати про те, що в основі ідіоетнічної символіки знаходяться такі мовно-культурні чинники, як етимологія фітонімів, переносні значення, їхні фразеологічні оточення, усталені цитати, народні традиції, обряди, фольклор тощо.

Формування ідіоетнічної символіки фітонімів відбувається під впливом етимології слів, їхніх переносних значень, фразеологічного оточення, народних обрядів, ритуалів та міфопоетичної творчості.

Етимологічний аналіз свідчить про глибоку вкоріненість зазначеної лексики в праслов'янську та загальноіндоевропейську мовну спадщину:

Зілля – походить від праслов'янського **zelyje*, похідного від **zelenъ* («зелений»). Внутрішня форма слова первинно маркована кольором та вегетативною силою природи [10, т. 2, с. 263]. У тексті повісті цей номен піддається концептуалізації, трансформуючись із нейтральної назви рослин у збірний символ магічного інструменту, за допомогою якого людина вступає у взаємодію з потойбіччям та фатумом. «*Воно росте глибоко в лісі, під скелями, де сонце рідко заглядає... Воно має силу, якої ніхто не знає, окрім того, хто його викопав з замовлянням*» [13, с. 112]. «*Хто збирає зілля – той знає мову землі... Воно росте в зрубах, під великим камінням, де людська нога рідко ступає. А збирати його треба вміти, а то воно стратить свою силу або обернеться проти тебе*» [13, с. 104]. «*Мавра знала кожну стежку, кожний корінь під землею... Вона шукала того зілля, що не гоїть, а палить, що випиває з чоловіка розум і наповнює серце темрявою*» [13, с. 142].

Чемериця – праслов'янське **čemerъ* («отрута», «гіркота», «лихо»), що сягає індоевропейського кореня зі значенням «темний» або «пекучий» [10, т. 6, с. 297]. О. Кобилянська актуалізує первинну етимологічну семантику отруйності та деструкції, перетворюючи ботанічний об'єкт на реалізатор фатальної розплати. «*Вона копала чемерицю не день і не два. Вона виривала її з землі разом із коренем, як виривала зі свого серця жаль за тим, хто її зрадив... Те коріння було чорне, як її думка*» [13, с. 195]. «*Вона копала чемерицю в саму глуху ніч... То не була звичайна трава, то була її власна кривда, її сором, що перетворилися на чорний корінь. «Напийся, Грицю, – шепотіла вона, – напийся того, що ти мені у серце засіяв»*» [13, с. 189]. «*Земля була тверда, а коріння чемериці сиділо глибоко, наче трималося за саме пекло. Вона виривала його з жилами, із землею, а з очей її не впала жодна сльоза – тільки руки тремтіли від пекучого болю*» [13, с. 194].

Любисток – народноетимологічно переосмислене праслов'янське **lubystokъ* (з латинського *levisticum*), яке під впливом дієслова *любити* набуло чіткої амонімічної та чарівної семантики в слов'янському ареалі [10, т. 3, с. 332]. «*Тетяна пахла любистком і м'ятою, як пахне травневий луг після теплого дощу*» [13, с. 84]. «*Тетяна була як той любисток, що зацвітає вранці, вмитий росюю... Від неї йшов дух свіжої м'яти й чистого гірського повітря, що приваблював і заспокоював*» [13, с. 78]. «*Вона мила волосся в любистку й м'яті, аби голова була світла, а Гриць аби не забував її стежки. Ті трави мали оберігати їхнє щастя від чужого ока*» [13, с. 92].

М'ята – давнє запозичення з грецької мови (*mínthē*) через праслов'янське intermediary **męta*, що в українській культурній традиції стійко зафіксувалося як атрибут чистоти й домашнього оберегу [10, т. 3, с. 560]. «*У її маленькому городчику під вікном цвіли рута і м'ята. Вона доглядала їх щоранку, вмивала чистою джерельною водою, ніби готувала свій вінок до весілля, про яке мріяла з дитинства*» [13, с. 65]. «*Від постаті Тетяни віяло спокоєм і тим особливим пахощем, що буває лише влітку: сумішшю молодої м'яти, чебрецю та*

теплого вітру з полонини. Вона була як та рута-м'ята – непорушена нічим злим» [13, с. 82]. «Стара Дончукова завжди клала Тетяні у пазуху листок м'яти, коли та йшла до лісу: «Воно відвертає лихе око, донечко, і не дає блуду тебе завести в хащу»» [13, с. 118]. «Одного дня його тягло до Тетяни, де пахло м'ятою і сонячним днем, а другого – невидима сила знала в гори, до цорганки, де з казана піднімався важкий, паморочливий дух дикого зілля» [13, с. 135].

Рута – багаторічна напівкущова або трав'яниста рослина родини рутових, яка містить у собі ефірну олію і використовується в медицині та парфюмерії. Запозичення з латинської мови; лат. *rūta* «тс.» походить від гр. *ῥῦτή* «тс.», етимологічно неясного; р. *рута*, бр. *рута* «рута», [руцвянка] «рутвиця вузьколиста, *Thalictrum angustifolium*», п. *ruta*, [rutka] «рутвиця», слц. вл. нл. *ruta*, ч. *routa*, ст. *rūta* «рута», *kozi routa* «козлятник», схв. *рўта*, слн. *rūtica* «рута». «Вона глянула на свій городчик, де зеленіла рута, і дрібні сльози впали на листя. «Звяне моя рута, як звянуло моє щастя... Не плести з неї вінка до шлюбу, хіба на домовину»» [13, с. 167]. «У її городчику, коло самої хати, цвіла заплетена рута й любисток. Вона доглядала їх щодня, поливала чистою джерельною водою, ніби поливала власну долю, аби була зеленою та свіжою» [13, с. 62]. «Вона нарвала зелененької рути, схилилася над водою та й стала плести вінок. Плела й співала стиха, як співають дівчата, коли серце чекає свого судженого: «Ой зелена рутонько, не в'яни в горі...»» [13, с. 91].

««Запліти мені, Тетяно, руту у волосся, – казав Гриць, дивлячись їй у вічі. – Най пахне мені твоїм дівоцтвом, де б я не був»» [13, с. 95]. «Зів'яла її рута під вікном, пожовкли листочки, як пожовкла й сама Тетяна від туги. Ніхто більше не поливав городчика, бо серце дівчини було отруєне зрадою» [13, с. 154].

««Нащо мені тепер та рута? – плакала Тетяна, кидаючи зів'ялі стебла у воду. – Попливи, рутонько, за водою, як поплило моє щастя...»» [13, с. 161]. «Вона замінила солодкий пахощі рути на гіркий дух чемериці. Не руту вже збирала Тетяна в неділю рано під сонцем, а копала глибоке коріння в сутінках, де квіти не цвітуть»» [13, с. 182].

Збирання зілля («у неділю рано») постає у творі як сакральний ритуал, містичний акт комунікації з природою. О. Кобилянська застосовує прийом психологічного паралелізму: стан рослин (в'янення, цвітіння, буйність) повністю корелює з внутрішніми переживаннями героїв (Тетяни, Гриця, Маври) [8, с. 215].

Зілля в повісті постає як самостійний персонаж-суб'єкт. Воно «знає» долю, реагує на наміри того, хто його копає, і стає знаряддям вищої справедливості або фатальної помилки.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Фітонімічна лексика української мови – це цілісна, історично сформована система, яка відображає багатовіковий шлях розвитку словникового складу від спільнослов'янських та давньоруських джерел до сучасної літературної мови. Аналіз писемних джерел XIV–XVIII ст. і подальших етапів засвідчує постійне збагачення номенклатурного складу фітонімів, активне використання власного словотворчого потенціалу та складну взаємодію між народнорозмовними й книжними елементами.

Поєднуючи в собі чітку номінативно-інформативну функцію в науковому дискурсі та глибокий етнокультурний потенціал у фольклорі й художній літературі, українські фітоніми виступають важливими маркерами національної мовної картини світу, що відкриває широкі перспективи для їх подальшого комплексного лінгвокультурологічного та історико-лексикологічного дослідження. Фітонімічний простір повісті О. Кобилянської «У неділю рано зілля копала...» є складною семантико-етимологічною системою. Глибинний зв'язок із праслов'янською етимологічною спадщиною дає змогу авторці підсилювати архетипні значення слів. У процесі сюжетного розгортання фітоніми долають межі номінації ботанічних видів і стають багатозначними символами кохання, зради, фатуму й спокути, що підкреслює неоромантичну та міфопоетичну природу художнього мислення письменниці.

Перспективним напрямом подальших наукових розвідок у цьому руслі є **компаративно-ідіостильовий аналіз**: здійснення порівняльно-типологічного дослідження функціонування фітонімічного коду в прозі Ольги Кобилянської та інших представників українського модернізму (зокрема Лесі Українки, Михайла Коцюбинського, Василя Стефаника) для визначення індивідуально-авторських та загальнонаціональних моделей концептуалізації рослинного світу. **Етнолінгвістичний та діалектологічний вимір**: поглиблене зіставлення художніх фітонімічних образів із польовими діалектологічними матеріалами та обрядовими текстами сучасного подільського, буковинського й гуцульського говорів з метою з'ясування ареальної специфіки функціонування народних назв рослин, їхньої обрядової семантики та варіативності в живому народному мовленні. **Лексикографічний напрям**: розробка й укладання «Словника фітонімічної символіки художньої прози Ольги Кобилянської» (із залученням етимологічного, семантичного та контекстуального коментарів).

Література

1. Білодід І. К. Лексика і фразеологія. Сучасна українська літературна мова. Київ : Наукова думка, 1969. 432 с.
2. Бріцин М. Я. З історії східнослов'янської юридичної термінології. Київ : Наукова думка, 1965. 187 с.

3. Булаховський Л. А. З історії української лексикології. *Праці Філологічного факультету Харківського державного університету*. 1957. Т. 5. С. 7–28.
4. Бурячок А. А. Назви спорідненості і свояцтва в українській мові. Київ : Вид-во АН УРСР, 1961. 150 с.
5. Винник В. О. Назви одиниць виміру в українській мові XIV–XVII ст. Київ : Наукова думка, 1966. 184 с.
6. Генсьорський А. І. Лексичні елементи Галицько-Волинського літопису. Київ : Вид-во АН УРСР, 1961. 160 с.
7. Гринчишин Д. Г., Гумецька Л. Л., Керницький І. М. (ред.). Словник староукраїнської мови XIV–XV ст. : у 2 т. Київ : Наукова думка, 1977. Т. 1. 632 с. ; 1978. Т. 2. 592 с.
8. Гундорова Т. І. *Femina melancholica. Стаття і культура в гендерній утопії Ольги Кобилянської*. Київ : Критика, 2002. 272 с.
9. Дем'ян Н. М. Міфопоетична функція фітонімів у прозі Ольги Кобилянської. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія*. 2015. Вип. 1 (33). С. 86–90.
10. *Етимологічний словник української мови* : у 7 т. / редкол.: О. С. Мельничук (гол. ред.) та ін. Київ : Наукова думка, 1982–2012.
11. Жовтобрюх М. А. (ред.). З історії української лексикології. Київ : Наукова думка, 1980. 255 с.
12. Жовтобрюх М. А. (ред.). Питання історії української мови. Київ : Наукова думка, 1970. 260 с.
13. Кобилянська О. Ю. *У неділю рано зілля копала...* Зібрання творів у 5 т. Київ : Дніпро, 1963. Т. 3. С. 155–310.
14. Мельничук О. С. (ред.). Вступ до порівняльно-історичного вивчення слов'янських мов. Київ : Наукова думка, 1966. 595 с.
15. Мороз Л. О. Концепт «зілля» в українському фольклорі та художній літературі XIX–XX ст. *Слов'янський збірник*. 2011. Вип. 15. С. 110–118.
16. Москаленко А. А. Українська історична лексикологія. Одеса : ОДУ ім. І. І. Мечникова, 1972. 216 с.
17. Німчук В. В. Давньоруська спадщина в лексиці української мови. Київ : Наукова думка, 1992. 412 с.
18. Семашук М. Г. *Етнолінгвістичний вимір українського фітонімікону*. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2018. 240 с.
19. Тимченко Є. К. (ред.). Історичний словник українського язика. Харків ; Київ : ДВУ, 1930. Т. 1. Зош. 1. 528 с. ; 1932. Т. 1. Зош. 2. 448 с.
20. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія української мови : навч. посіб. Київ : Знання, 2007. 494 с.

References

1. Bilodid I. K. *Leksyka i frazeologhii. Suchasna ukrainska literaturna mova*. Kyiv : Naukova dumka, 1969. 432 s.
2. Britsyn M. Ya. *Z istorii skhidnoslovianskoi iurydychnoi terminolohii*. Kyiv : Naukova dumka, 1965. 187 s.
3. Bulakhovskiy L. A. *Z istorii ukrainskoi leksykolohii. Pratsi Filolohichnoho fakultetu Kharkivskoho derzhavnoho universytetu*. 1957. T. 5. S. 7–28.
4. Buriachok A. A. *Nazvy sporidnenosti i svoiatstva v ukrainskii movi*. Kyiv : Vyd-vo AN URSR, 1961. 150 s.
5. Vynnyk V. O. *Nazvy odynyts vymiru v ukrainskii movi XIV–XVII st.* Kyiv : Naukova dumka, 1966. 184 s.
6. Hensorskyi A. I. *Leksychni elementy Halytsko-Volynskoho litopysu*. Kyiv : Vyd-vo AN URSR, 1961. 160 s.
7. Hrynchyshyn D. H., Humetska L. L., Kernytskyi I. M. (red.). *Slovyk staroukrainskoi movy XIV–XV st. : u 2 t.* Kyiv : Naukova dumka, 1977. T. 1. 632 s. ; 1978. T. 2. 592 s.
8. Hundorova T. I. *Femina melancholica. Stat i kultura v gendernii utopii Olhy Kobylanskoï*. Kyiv : Krytyka, 2002. 272 s.
9. Demian H. M. *Mifopoetychna funktsiia fitonimiv u prozi Olhy Kobylanskoï*. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Filolohiia. 2015. Vyp. 1 (33). S. 86–90.
10. *Etymolohichnyi slovyk ukrainskoi movy : u 7 t. / redkol.: O. S. Melnychuk (hol. red.) ta in.* Kyiv : Naukova dumka, 1982–2012.
11. Zhovtobriukh M. A. (red.). *Z istorii ukrainskoi leksykolohii*. Kyiv : Naukova dumka, 1980. 255 s.
12. Zhovtobriukh M. A. (red.). *Pytannia istorii ukrainskoi movy*. Kyiv : Naukova dumka, 1970. 260 s.
13. Kobylanska O. Yu. *U nediliu rano zillia kopala... Zibrannia tvoriv u 5 t.* Kyiv : Dnipro, 1963. T. 3. S. 155–310.
14. Melnychuk O. S. (red.). *Vstup do porivnialno-istorychnoho vyvchennia slovianskykh mov*. Kyiv : Naukova dumka, 1966. 595 s.
15. Moroz L. O. *Kontsept «zillia» v ukrainskomu folklori ta khudozhnii literaturi XIX–XX st.* Slovianskyi zbirnyk. 2011. Vyp. 15. S. 110–118.
16. Moskalenko A. A. *Ukrainska istorychna leksykolohiia*. Odesa : ODU im. I. I. Mechnykova, 1972. 216 s.
17. Nimchuk V. V. *Davnoruska spadshchyna v leksytsi ukrainskoi movy*. Kyiv : Naukova dumka, 1992. 412 s.
18. Semashuk M. H. *Etnolinhvistychnyi vymir ukrainskoho fitonimikonu*. Lviv : Vydavnychiy tsentr LNU im. Ivana Franka, 2018. 240 s.
19. Tymchenko Ye. K. (red.). *Istorychnyi slovyk ukrainskoho yazyka*. Kharkiv ; Kyiv : DVU, 1930. T. 1. Zosh. 1. 528 s. ; 1932. T. 1. Zosh. 2. 448 s.
20. Uzhchenko V. D., Uzhchenko D. V. *Frazeolohiia ukrainskoi movy : navch. posib.* Kyiv : Znannia, 2007. 494 s.